

Veulen op komst

Topsport voor een merrie

De eerste veulens zijn alweer geboren, maar het grootste gedeelte zit nog veilig in de baarmoeder van de merrie en houdt hun fokkers nog even in spanning. De geboorte van een veulen mag dan steeds weer een wonder zijn, het is ook een natuurlijk proces waarin telkens een vast patroon te herkennen is. Voortplantingsdeskundige Myrthe Wessel vertelt ons er van alles over.

TEKST: GEMMA JANSEN • BEELD: DIRK CAREMANS E.A.

Vals alarm in de vorm van nepweeën zorgen regelmatig al voor de nodige agitatie bij de fokkers. Deze nepweeën zijn onaangenaam voor de merrie en als reactie hierop kan ze onrustig worden of zelfs koliekerig lijken. De nepweeën ontstaan onder invloed van bepaalde hormonen, terwijl

de rest van de hormonen nog niet klaar is voor de geboorte.

Daarnaast kan een merrie ook rennen of onrustig worden in reactie op overdreven beweeglijkheid van het bijna volgroeide veulen, die wil er tenslotte ook wel eens een keer uit. Veelal worden deze tekenen gezien als voorsta-

Voorhoefjes en het hoofd erop. Dan begint de geboorte goed.

DIRK CAREMANS

dium van de geboorte, maar deze kan dan nog rustig een paar weken op zich laten wachten. Een normale geboorte van een veulen bestaat uit drie fasen en begint met de eerste ofwel de voorbereidingsfase. Deze eerste fase vindt plaats vóór het breken van de vruchtvlies en is soms moeilijk vast te stellen. Het ‘anders dan anders’ zijn van de merrie is waarschijnlijk hiervoor de duidelijkste indicatie. De merrie kan wat onrustig zijn of kramperig. Ze zal misschien flemen, in de lucht snuiven met opgetrokken lip, koliekverschijnselen vertonen, de staart hoog houden of zweten in de flanken en/of melk laten lopen. Staat ze normaal een beetje te dutten en blijft ze nu maar rondjes lopen in de stal of schrapen over de vloer, dan is zeker oplettendheid geboden. Bij oudere merries met een staat van dienst als het gaat om het krijgen van veulens kan deze fase soms onopgemerkt voorbij gaan. Bij dergelijke merries moet de fokker extra alert zijn op de kleinste gedragsveranderingen om de naderende geboorte toch te kunnen signaleren. Aan de andere kant kunnen juist ook bij een ‘maiden merrie’, dus een merrie die voor de eerste keer een veulen krijgt, alle voortekenen achterwege blijven, vooral het ‘opuieren’, waardoor menig fokker’s ochtends door een veulen verrast wordt.

Ongemak

De hierboven genoemde zichtbare tekenen van ongemak worden bij de merrie veroorzaakt door samentrekkingen ofwel weeën van de baarmoeder en het van rug- naar buikligging draaien van het veulen. Gedurende de laatste maanden van de dracht ligt het veulen namelijk met de rug tegen de onderkant van de baarmoeder en met het hoofd naar de uitgang. Het kan alleen met benen, hals en hoofd nog van plek veranderen. Door bijvoorbeeld de voorbenen te strekken en weer te buigen evenals het hoofd naar links en rechts te bewegen. Tijdens het tweede stadium van de geboorte draait het veulen naar de zogenaamde borst-buikligging en dat betekent een slag van 180 graden maken om in de goede positie te komen om geboren te kunnen worden. Door vervolgens hals, nek en voorbenen te strekken vormt het veulen een soort wig waarmee het de baarmoedermond oprekt en zich een weg naar buiten kan banen.

Je kunt je voorstellen dat er bij deze draaiing af en toe wel eens iets misgaat. Als het veulen bijvoorbeeld op zijn rug in de baarmoeder blijft

liggen, bestaat er kans op een gevaarlijke complicatie. Door de niet te stuiten weeënstorm worden de benen in opwaartse richting door de vagina en het rectum geduwd en kunnen de hoeven door de anus naar buiten komen! In dit geval verschijnen er geen benen door de vulva en puilt de anus uit. Soms komt het voor dat een veulen met zijn neus naar voren ligt, maar de voorbenen nog onder zich gevouwen heeft liggen. Door een dierenarts, maar ook een ervaren fokker, kan dit in de meeste gevallen redelijk simpel nog in de goede geboortepositie worden gemanoeuvreed. Lastiger wordt het al weer als de achterbenen en het kruis eerst komen, de zogenaamde stuitligging. Hierbij is er een ernstig risico dat de navelstreng van het veulen scheurt op het scherpe bekken van de merrie. De kans dat een veulen aan deze complicatie overlijdt is erg groot of het loopt een zuurstofgebrek op. Ook het hoofd kan teruggeslagen liggen. Bij een dwarsligging, waarbij voor- en achterbenen van het veulen of de rug voor het geboortekanaal liggen, valt weinig te manoeuvreren en zal men doorgaans overgaan tot een keizersnee. Meestal duurt die eerste fase één tot vier uur en eindigt bij het breken van de waterblaas. Deze is overigens extra sterk om te voorkomen dat veulenhoeven, hoewel van zeer zacht materiaal, schade kunnen toebrengen aan de baarmoeder. Bij het breken van de waterblaas kunnen forse hoeveelheden vruchtwater in een grote plons vrijkomen; een handige bijkomstigheid wanneer er bijvoorbeeld een bewakingscamera met geluid in de stal hangt. Dit vruchtwater werkt tevens als een natuurlijk glijmiddel. Ook de pootjesblaas kan breken in dit stadium. Hierin bevinden zich de afvalstoffen van het veulen. Als je mest ziet in het vruchtwater dan heeft het veulen het benauwd gehad en is er meestal sprake van een complicatie.

Stagnatie van de geboorte is nooit goed!

NOG ENKELE TIPS VOOR DE GEBORTE:

- De hoefijzers van de merrie afhalen;
- Twee weken voor de geboorte de merrie ontwormen;
- Dichtgezette merries enkele weken voor de geboorte laten openknippen;
- In de laatste maand van de dracht enten tegen influenza en tetanus;
- Infectiedruk zo laag mogelijk houden;
- Tijdig laten wennen in de kraamstal;
- Voldoende licht in de kraamstal;
- Stroeve, schone bodembedekking in de kraamstal;
- Installeren van een adequaat bewakingsstelsel (met geluid);
- Zorgen voor een voorraad kunstbiest.

GEVMA JANSEN

Zorg dat je van te voren alle benodigdheden klaar hebt staan.

KLAARZETTEN VOOR DE GEBORTE:

Zorg dat je alle benodigdheden bij elkaar in een krat of iets dergelijks klaar hebt staan, zodat je op het moment suprême niet alles nog bij elkaar moet zoeken.

- Jodium Tinctuur 5% (geen Betadine) of andere navelontsmetter om op de navel van het veulen te druppelen en zo infectie te voorkomen;
- Ontsmettingsmiddel om handen te reinigen;
- Emmers met warm water om handen en omgeving geboorteweg af te kunnen spoelen;
- Handdoeken om handen en omgeving geboorteweg te kunnen drogen;
- Glijmiddel voor als je gaat voelen of het veulen in de goede positie ligt;
- Staartbandage, zodat je niet iedere keer door de staartharen op onderzoek uit moet;
- Trekstokken met touwtjes om de merrie een handje te helpen bij de uitdrijving;
- Schaar en navelklemmetjes of bandjes om een niet afgescheurde navelstreng door te knippen en af te klemmen;
- Een opgeladen mobiele telefoon met daarin het nummer van de dierenarts.

Vooraf geen stagnatie!

De volgende en tweede fase is de uitdrijvingsfase; deze is enorm heftig. Een geboorte bij een paard is absoluut niet te vergelijken met die van bijvoorbeeld een mens of een rund. Een vlotte geboorte van een veulen kan van het begin tot het einde een half uur duren! Het is niet ongebruikelijk dat de merrie in dit stadium afwisselend ligt en staat of zelfs rolt. Tijdens persweeën kan de merrie alle benen strekken en mest en urine met het veulen naar buiten persen. Een merrie gaat, hoe ongemakkelijk ook voor ons, graag tegen een muur aan liggen als steun of als tegendruk, om de pijn te verminderen.

De witblauwige vruchtblaas, de pootjesblaas, moet vijf tot tien minuten na het breken van de vliezen zichtbaar worden in het geboortekanaal, waarbij één been vaak een paar centimeter uitsteekt voor de ander om de passage van de schouders door het bekken te vergemakkelijken. Van belang is dat er steeds voortgang is: zodra het proces stagneert, is het zaak actie te ondernemen en te (laten) onderzoeken of en wat er mis is. Laat in ieder geval iemand gaan lopen met de merrie, want dit remt de weeën-activiteit. Bel dan zo snel mogelijk de dierenarts of, nog beter, rij als de wiedeweerga naar de dichtstbijzijnde dierenkliniek! Tijd is de allerbelangrijkste factor om misschien het veulen, maar in ieder geval de moeder te kunnen redden. Als het veulen bij aankomst van een dierenarts nog leeft, zal in eerste instantie worden geprobeerd het alsnog in de goede geboortepositie te krijgen. Is dit niet mogelijk, dan kan worden besloten tot een keizersnede. Is het veulen inmiddels al dood en is een keizersnede geen optie, dan kan in sommige gevallen een foetotomie worden uitgevoerd. Hierbij zal door middel van zagen, het dode veulen in onderdelen naar buiten komen.

Nageboorte

De afsluitende fase van de geboorte is de derde fase. Hierin wordt de nageboorte ofwel de placenta uitgedreven. Naweeën en ongemak kenmerken deze periode. Meestal ligt de nageboorte binnen een uur in de stal. Laat de nageboorte altijd goed nakijken. Niet alleen om vast te stellen of deze compleet is afgekomen, maar ook om te controleren op afwijkingen, zoals ontsteking, tweelingdracht of delen zonder structuur. Omdat een nageboorte tegen het grootste deel van de baarmoederwand heeft aangezet tijdens de dracht is het meteen een soort spiegel van die wand en afwijkingen aan de nageboorte geven dus een indruk van de binnenkant van de baarmoeder.

Af en toe kan het voorkomen, dat de nageboorte niet loslaat van de baarmoederwand; de merrie 'staat dan aan de nageboorte'. Soms is het veulen nog niet in staat om te drinken, terwijl de hierbij vrijkomende hormonen het loslaten van de nageboorte juist bevorderen. Over de andere oorzaken van het slecht loslaten van de nageboorte is nog weinig bekend. Wel is het een feit dat de ene merrie hiervoor gevoeliger is dan de andere. Ook per ras is dit verschillend,

HOOGSTE PARAATHEID BIJ:

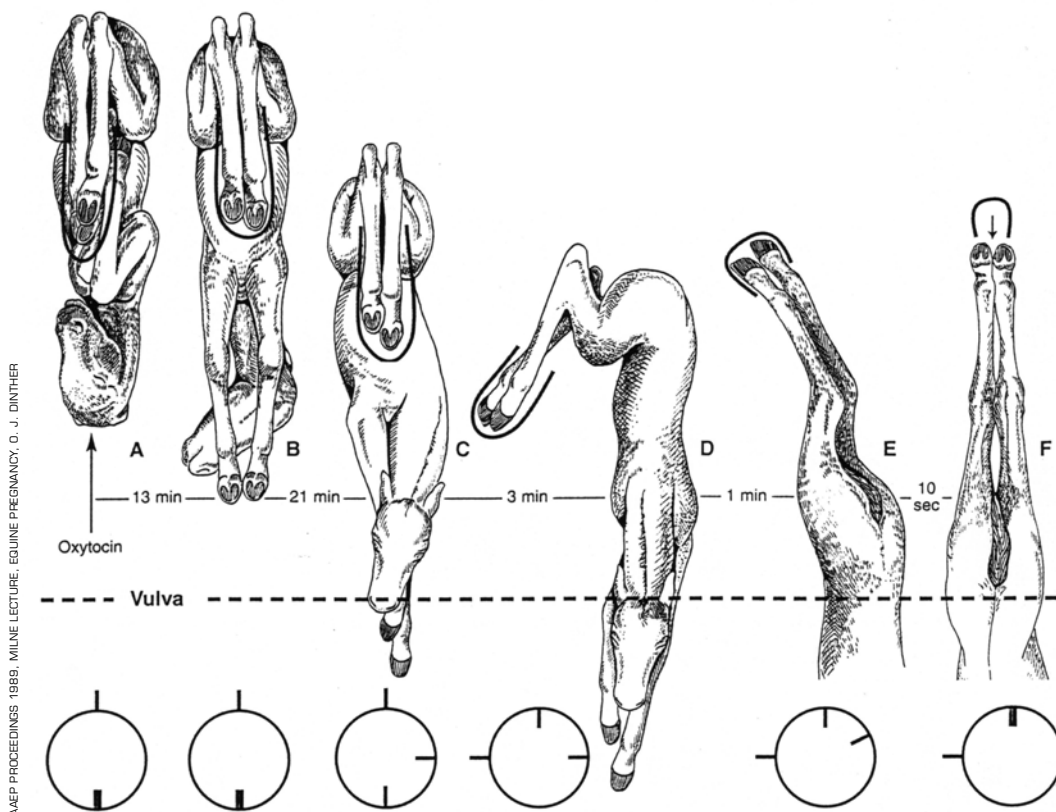
- Een merrie die wel perst, maar waarbij niets naar buiten komt;
- Wel voorhoefjes, geen hoofd (teruggeslagen);
- Achterhoefjes, die eerst komen;
- Een uitpuilende anus.

bijvoorbeeld bij koudbloedmerries moet de fokker hier extra alert op zijn. Als er een stuk nageboorte is blijven zitten, is dit meestal in de punt van de niet-drachtige baarmoederhoorn. Eenmaal afgekomen is het dus van belang om de afgekomen nageboorte te controleren op volledigheid en met name de aanwezigheid van beide hoorns. Indien er twijfel bestaat over het volledig afkomen van de nageboorte kan men aan de hand van de lichaamstemperatuur van de merrie haar gezondheidsstatus en die van haar baarmoeder monitoren.

Als de merrie twee uur of langer aan de nageboorte staat is het raadzaam uw dierenarts te bellen. Leg in de tussentijd eventueel een knoop in de nageboorte, zodat de merrie er niet op kan gaan staan. Hang nooit gewicht, in

welke vorm dan ook, aan het aan de buitenkant zichtbare gedeelte van de nageboorte. Dit bespoedigt het proces van afkomen niet, terwijl te grote tractie wel nare gevolgen kan hebben, zoals het afscheuren van de nageboorte of zelfs uitstulping van de baarmoeder. Als na zes uur de nageboorte nog niet is afgekomen, dan kunnen er giftige stoffen ofwel toxinen vrijkomen en hierdoor kan de merrie koorts, hoefbevangenheid of een ernstige baarmoederontsteking ontwikkelen. Dit laatste kan chronisch worden en het gult blijven in een volgend dekseizoen veroorzaken. Belangrijk is om bij een merrie die 'aan de nageboorte staat' tijdig een behandeling te starten. Dat betekent in de praktijk, dat de dierenarts de nageboorte beetje bij beetje van de baarmoederwand pelt. Hierna wordt de baarmoeder nog een keer gespoeld met fysiologische zoutoplossing en krijgt de merrie eventueel antibiotica, een ontstekingsremmer en oxytocine, een hormoon dat het samentrekken van de baarmoeder bevordert. Van de merrie moet in de dagen hierna zorgvuldig de temperatuur worden bijgehouden om er zeker van te zijn dat er niets is gaan ontsteken. Bij een

Check altijd de nageboorte, het zegt veel over de staat van de baarmoeder van de merrie.

Vlak voor de geboorte draait het veulen zich om.

DIRK CAREMANS

De eerste kennismaking tussen moeder en kind.

MOEDERLOZE VEULENCENTRALE

Af en toe komt het voor dat een merrie overlijdt tijdens of na het veulenen of waarvan het veulen kort na de geboorte sterft. Speciaal hiervoor bestaat de moederloze veulencentrale. Deze is vierentwintig uur per dag bemand en bemiddelt in moederloze veulens of veulenloze moeders. In beide gevallen kunt u aankloppen bij de centrale: 070-3110367.

merrie die aan de nageboorte heeft gestaan, adviseren we de fokker vaak om de veulenhengstigheid van deze merrie over te slaan wanneer hij haar weer gedekt wil hebben.

Topsport

De dracht, maar zeker ook de geboorte van een veulen, betekent topsport voor een merrie. Hiervoor moet zij in topconditie zijn. Vooral bij de uitdrijving van het veulen wordt er in een relatief korte tijd enorm veel energie gevraagd. Een passend rantsoen en voldoende beweging tijdens de dracht zijn dan ook heel belangrijk om een goede conditie van de merrie voor de geboorte te bewerkstelligen. Een drachtige merrie moet daarom in een goede voedingsconditie zijn. Ze mag zeker niet te mager zijn. Een dergelijke merrie komt zelf voedingsstoffen tekort en die kan ze dus ook niet aan haar veulen geven. Bovendien heeft ze zelf dan geen reserve als ze gaat veulenen en melk moet gaan geven. Een drachtige

merrie heeft aan het eind van de dracht toch wel honderd kilo extra bij zich. Voor een merrie, die alleen maar wordt ingezet voor de fokkerij, is het belangrijk dat ze dagelijks de wei in gaat. Wandelend van hap naar hap gras voorziet zij zo op natuurlijke wijze in het voor haar benodigde portie beweging.

Een paar weken voor de geboorte gaan bij de merrie de zogenoemde platen, ook wel genoemd de banden, zakken. Deze peesachtige verbindingen tussen heiligbeenen en bekken bevinden zich aan de bovenkant van het bekken en aan de zijkant van de staartwortel. In de volksmond wordt hiervoor de term zakken gebezigd, maar dit dekt eigenlijk de lading niet. De platen zakken niet maar worden geïnfiltrerd met vocht, waardoor ze verweken en iets slapper en rekbaarder worden. Hierdoor kan tijdens de uitdrijving van het veulen het heiligbeen iets gelift worden en wordt het bekken ruimer, waardoor het veulen tijdens de geboorte meer ruimte krijgt. De merrie krijgt onder invloed van die verweking soms dikkere benen, soms zucht onder de buik en in het uier. Bij dit laatste gaat het om vocht buiten het uier en nog niet om het vollopen met melk in het uier, zoals meestal pas gebeurt in de laatste week voor de geboorte. Melk in het uier is vaak te herkennen aan harsdruppeltjes aan de spenen. Pas op dat moment wordt ook de biest aangemaakt. Als een merrie al dagen voor de geboorte biest verliest, moet geprobeerd worden dit op te vangen of wat van een andere merrie in te vriezen. Haar eerste geproduceerde biest is namelijk van levensbelang voor het veulen. Eventueel kan men vervangende preparaten aan het veulen toedienen wanneer vermoed wordt dat de biestinnamen onvoldoende is geweest. Dit is overigens ook te meten in het bloed bij het veulen. ●

VRAAG HET MYRTHE

Myrthe Wessel (www.svp-wessel.nl) is Nederlands, Europees en Amerikaans voortplantingsspecialist en eigenaresse van de Specialistische Voortplantingspraktijk, die zich volledig toelegt op de voortplanting op maat van het paard. Heeft u nog vragen n.a.v. dit artikel? Mail ze dan naar redactie@kwpn.nl o.v.v. 'Vragen aan Myrthe'. Een selectie hiervan publiceren wij, voorzien van het antwoord, binnenkort op onze website.